

leta vzreja; slabega in pohabljenega pa so izpolegli na goro Tajget, kjer so ga divje zveri požrle. V sedmem letu so zdravi dečki morali zapustiti očetovo hišo ter so šli v javna odgojališča, v katerih so jih posebni učitelji do dvajsetega leta vzrejali. Vsa vzgoja je nameravala spoštovanje do starih ljudi, pokorščino proti postavam in pogumnost. Utrjevati so se morali proti gladi, žeji, vročini in mrazu, da celó proti skelečimi telesnimi bolečinami. Vsa država naj bi imela le krepke ljudi, slabotnih ni treba. Šole so bile prav za prav vojaške vadbice, v katerih so se mladenči vzrejali v krepke junake.

Zato se Spartanci niso bali vojske, ampak veselili so se je, kakor kake prijetne slovesnosti. Priprosto navadno obleko so takrat zamenili z lepo rudečo, lase so namazali z dišečim oljem ter jih lepo razčesali, a čelado so si z venci ovijali. Prepevaje junaške pesni, so šli veselo in pogumno v boj, v katerem so rajši častno poginili, nego da bi premagani domov bežali. Sploh je bila Sparta podobna veliki vojašnici.

Najvišjo oblast v državi je podelil Likurg dvema kraljema različnih rodovin. O vojski in miru, o pogodbah s tujimi državami in o drugih novih postavah je določeval „národni zbor“, katerega se je smel udeležiti vsak Spartanec, ki je dovršil 30. leto in se je neomadeževano obnašal.

Ko je Likurg te svoje postave dovršil, je sklical národni zbor in mu oznanil, da je namenjen iti v Delfi vprašat boga Apolona, kaj bi bilo še treba dodati, da bili meščani popolnoma srečni. Pred odhodom pa so mu morali vsi s prisego obljubiti, da bodo njegove postave tako dolgo spolnovali, dokler se domov ne vrne. V Delfi mu je orakelj rekel, da bodo Spartanci slavni in mogočni, dokler bodo po teh postavah živeli. Likurg je ta božji odgovor pismeno poročil v Sparto, sam pa se ni domov vrnil, ampak je šel na otok Kreta, kjer je mirno živel do smrti. Na smrtni postelji je prosil svoje prijatelje, naj njegovo truplo sežgejo, a pepel raztresejo po morji, da bi ga Spartanci potem nikdar ne mogli domov prinesiti, ter bi morali vedno njegove postave spolnovati.

(Dalje pride.)

## Sredozemsko morje.

Med vsemi morji ni ga morja, katero bi bilo toliko važno, toliko vplivno, vabljivo, poučljivo in merodajavno v svetovni zgodovini, kakor Sredozemsko. Grecija nam kaže, da je bilo v njeni zgodovini nestanovitno morje bolj važno, kakor pa trdna zemlja, na kateri so stanovali.

Vzomika bi ne bila nikdar tako napredovala, ako bi njegovi valovi ne oblivali bregov Egiptovskih, Maloazijskih, Španjskih in Italijanskih i. t. d. To morje ne loči znanih delov starega sveta, marveč jih veže; pripeljalo je skupaj Arijane, Semite in Hamove potomce; voda njegova vravná podnebje dežel, ki so ob njegovih bregovih in jih odpéra prometu in občevarju, ker nosi ladije in razdeljuje bogastvo med okoliščina ljudstva, da t brez tega morja bi bili prebivalci zahodnih bregov daleč zaostali v omiki in vzobraženosti.

Dolgo časa so mislili, da ljudje morejo bivati in sponašati se le okoli Sredozemskega morja; dalje ko so stanovali ljudje od tega morja, niže so bili v omiki. „Kakor žabe okoli luže, tako sedimo vsi okoli tega morja“, je rekel uže Platon. Vode njegove niso tako bogate (mislimo tukaj na bisere, ki se nahajajo v Indijskem oceanu) pa vender skrivajo pod svojo gladino neizmerno bogastvo, katerega so se komaj dotaknili. Ribštvo

vrže na leto 78 milijonov, korale 16, gobe 1, sol cenijo na 12 milijonov frankov in to je le nekaj tega, kar bi se dalo s previdnim ravnanjem dobiti iz te globine.

Pa korist, katero dobiva človek direktno iz morskih valov, je le majhna v primeri s to, kar je hasnila vožnja po tem morji imovitosti, znanosti in nrvnosti. Poluotoki daleč segajo v morje, otoki so čuda primerno razdeljeni in na daleč vsaksebi, in to je vzljajšalo začetek brodarstva. Dežele, katerih gore je uže mornar videl v zračni daljavi, ko je zapustil domače pristanišče, morski bregovi, različno zaokroženi, ki so dajali varnost, kadar je nenadoma vihar prilomastil, redne sape, ki so pihljale ali od morskih bregov ali od kopnega, enakomerno podnebje, v katerem je bil mornar kakor domá, potem pa raznovrstnost pridelkov po različno izraženih morskih bregovih, vse to je pripomoglo, da je Sredozemsko morje postalo zibel Evropski trgovini. Vsi bregovi pri tem morji so izraženi tako, da so vzomiko močno pospeševali. Otočje Egejskega morja, mali poluotoki, ki tako rekoč dežele obroblijujejo, daljše zemeljske ožine, Pelopones, Laško in Španjolsko primerjali so gubam človeških možgan, iz katerih se misel razvija.

Ob bregovih Sredozemskega morja začeli so ljudje tržiti; še le potem, ko so se tukaj poskusili, upali so se prestopiti na široki ocean, da so iznajdeli novih svetov.

Ako potegnemo od vzhoda sem po sredi Sredozemskega morja črto, vidimo, kako da se je po nji gospodarstvo in občevanje čez to morje iz Fenicije, Grškega in Laškega razširjalo. Brodarji starega veka so prišli do skrajnih bregov in so ustanovili kupčijske postaje na Iberskih in Libiških bregovih, a tudi na bregovih Črnega morja in Meotiske luže (Asovskega morja). Preselovanje národov, ki se je razlilo čez Evropo od vzhoda sim, je poganjalo svoje valove do Sredozemskega morja in se je privalilo noter do Afrike, a Arapi so drli po južnih bregovih sredozemskega morja in od tam tiščali daleč v Evropo.

V tistih žalostnih zmešnjavah so bile dežele ob Sredozemskem morji torišče, na katerem je ljudstvo preganjalo ljudstvo, in da si potem premagane dežele osvojí.

Sicer so pospeševali uže Arapi in za njimi Seldčuki trgovino, ki se je od vzhoda stekala v dežele ob Sredozemskem morji, posebno so pa promet povzdignile križarske vojne, ker vojska podraži vse potrebe za življenje in tako oživí kupčijo. V tem času se začnó razcvitati kupčijske države v Italiji. Amalfi na Salernskem zalivu je uže v zgodnjih časih kupčevalo na vzhod, posebno v Sirijo in Egipt, to je nehalo, ko so prišli Normani. Pisa je občevala s Španjskim, Južnofrancoskim, Sicilijo, Grško, Sirijo in Afriko. Posebno ugodno pa je bilo stanje Genovi in Benetkam. Veliko kupčijsko brodovje je vzhajalo iz Genove ob križarskih vojskah. Genovani, mogočni po svoji zvezi z Carigraskimi cesarji, so skoraj sami kupčevali po Črnem morji; njim v roke je prišla Smirna, Pera, predmestije Carigradu; Kafa na Azovskem morji je bilo tržišče blagu iz Srednje Azije. Benetke po svoji legi so postale središče kupčiji med zahodom in vzhodom, kupčija se je razširjala v Aleppo, Ikonij, Egipt, Tunis i. t. d. Njih naselbine so bile na otoku Kerfu, poluotoku Moreji, na Kreti, na otoku Cipru.

Od bregov Sredozemskega morja oziroma Adriatskega morja, je šlo blagó noter do severne Nemčije in do Nemškega morja. Iz Genove in Benetek so bila kupčijske pota čez Alpe iz Carigrada pa po Dunavi na Dunaj in Ratisbono. Sredozemsko morje je posredovalo vso kupčijo. Velike kupčijske ljudovlade so mislile le na to, kako nadaljevati po karavanah kupčijska pota, ki so peljale ob Perzijskem zalivu v Indijo in dalje.

A nastopilo je dvoje, kar je bilo vzrok, da so bili opustošeni ali zapuščeni bregovi Sredozemskega morja. Do njegovih obal je prihrumelo ljudstvo sirovejše in silovitejše od nekdanjih Arapov, kupčija ni bila več varna in mirna in ravno Benetke so obvarovale, da niso osvojili Osmanje Italških bregov in Genovani so hrabro a brezvpešno branili

Carigrad. Še več kakor to pa je bilo, da so Portugizi najdlji pot okoli Afrike v Indijo in Kino, a Krištof Kolumb pa nov svet ob bregovih atlantskega morja. Zdaj se je pa vsa moč, vse bogastvo preselilo od bregov Sredozemskega morja na bregove Atlantskega, namesto Benečanov in Genovanov nastopijo Portugizi, Španjoli a za njimi Nizozemci, Angleži. Sredozemsko morje je postalo zagata (Sackgasse); še bolj pa je opešalo brodarstvo po tem morji, odkar so na južnih bregovih v Afriki postale roparske države.

V najnovejših časih pa se to zopet prenereja, Sredozemsko morje postaja čedalje bolj važno za kupčijo, uže se da nekoliko preračuniti, kod bodo peljale v prihodnjem stoletji kupčijske pota. Ko preneha turško cesarstvo, se bode hitreje zvršilo to, kar se zdaj počasi pripravlja. Sredozemsko morje veže z arabskim zalivom vodavod Sneški. v puščeni puščavi je vzrastlo mesto Saïd, ki je postalo živahno kupčijsko mesto, ne daleč od tod v nekdanji Feniciji pa so zdaj zapuščeni kraji Sidon in Tir. Cartagine ni več, Benetke so senca tega, kar so nekdanj bile. Čas vse prenaredi t. j. vsled socijalnih in političnih razmer so prenehali kraji nekdanj važni, a kjer neha na jednom kraji kupčija, odpre se na drugem; ako se zapre kje prištanišče, odpre se na drugem, a stare kupčijske pota se dan danes zopet pri drugačnih razmerah zopet iščejo in ob njih postajajo nove naselbine. Nekateri kraji so posebno važni za brodarstvo; ni bilo drugače, da so tam nastala velika mesta. Taki so ob morski ožini pri Gibraltarji in pri Mesini, taki so tudi na skrajni meji morskih zalivov v Genovi, Trstu in Solunu, kjer morje daleč sega v suho zemljo. Tudi Marselj in Aleksandrija ste postali veliko skladišče, dasiravno jima narava kaj posebno ne ugaja. Carijgrad poslednjič ima po svoji zemljepisni legi vse za se, kar more povzdigniti važnost kacega kraja, kajti stoji na kraji, kjer se sreča dvoje morij in dvoje zemeljskih celin. Vkljub žalostni vladi, ki ga tišči kakor mōra, je vendar zmirom izmed prvih kupčijskih mest.

Dasiravno po pristaniščih Sredozemskega morja ni zdaj glavna kupčija kakor nekdanj, vender je na tem meddeželnem morji več brodovja, kakor na vsacem drugem jednako velikem. Ne vštveši manjših ribških čolničev, imajo njegova pristanišča okoli 30.000 ladij, ki morejo prenašati nad 2½ milijona bečev. To je četrti del vsega kupčijskega brodovja na svetu, a vender le šesti del tega, kar imajo prostora in vsebine ladije vsega sveta, ker mornarji njegovih obrežij držé se še zmirom stare navade, manjših ladij, ker od pristanišča do pristanišča ni prevelike daljave, tedaj tudi ne tolikih nevarnost.

Temu posebnemu brodovju po Sredozemskem morji pride pa še brodovje drugih národov, ki vozijo po tem morji. Prvo je angleško; da varuje svojo kupčijo, skrbi od nekdanj Anglija zato, da more postopati kot lastnica na tem morji. Nje je Španjski Gibraltar, zahodna vrata k Sredozemskemu okrinu, Anglija je posedla Malto, trdnjavo tako rekoč v osredji tega morja; Anglija ni posedla ne Port Sajde, ne luke v Suezu; ima pa mesto Aden in skalnat otok Perim v sredi morske ožine Babel-Mandeb, in tako lahko, kadar hoče, morje zatvori; v novejših časih je pa posedla Ciperski otok, tako da zdaj popolno gospodari po vzhodnem okrinu Sredozemskega morja. Trinajst oklepnic, šestnajst drugih parnic (vaporjev) in jadrnic zdaj čuva to morje; 12.000 mož varuje oblast v Gibraltarju, na Malti in na otoku Ciperskem. Prvi Napoleon je imenoval Sredozemsko morje francosko jezero, isto tako bi se lahko imenovalo grško, avstrijsko, španjsko, italijansko. Preteklo leto so Francozje obsedli deželo Tunis na veliko nejevoljo italijanskemu kraljestvu; Francosko in Angleško se vmeša v notranje zadeve Egipta, turški car v Stambuli protestira, a zvršilo se bode kljub ugovorov vse, kar se ne dá odvrniti, vprašanje je le, kdo bode posedel veči kos Turčije.

Ladijeve in njega gibanje po sredozemskih deželah je tako-le:

| Sredozemske dežele:                              | Trgovsko brodovje. |          | Vsebina v bečvah. | Promet.          |
|--------------------------------------------------|--------------------|----------|-------------------|------------------|
|                                                  | Jadralnice.        | Vaporji. |                   | V milj. frankov. |
| Španjska (obrežje Sredozemskega morja) . . . . . | 2.500              | 100      | 250.000           | 600              |
| Francoska " " . . . . .                          | 4.000              | 230      | 300.000           | 2.000            |
| Talijanska . . . . .                             | 18.000             | 140      | 1.030.000         | 2.600            |
| Avstro-Ogerska . . . . .                         | 3.300              | 100      | 400.000           | 400              |
| Grška . . . . .                                  | 6.100              | 20       | 420.000           | 200              |
| Turško cesarstvo . . . . .                       | 2.200              | 10       | 210.000           | 600              |
| Rumelija . . . . .                               | ?                  | ?        | ?                 | 200              |
| Rusija (Črno morje) . . . . .                    | 500                | 50       | 50.000            | 400              |
| Egipt . . . . .                                  | 100                | 25       | ?                 | 500              |
| Malta in Gibraltar . . . . .                     | ?                  | —        | ?                 | 400              |
| Algerija . . . . .                               | 170                | —        | 10.000            | 400              |
| Tunis in Tripolis . . . . .                      | 500                | —        | 10.000            | 100              |
| Vsota                                            | 28.170             | 680      | 2.700.000         | 8.400.           |

Poslednjič so na tem morji gospodovali tisti severoafrikanski morski razbojniki, strah mornarjev; ko je francoski meč potrebil razbojniško gnjezdo v Algieru, postalo je to morje vlastno vsem národom. Poštni vaporji orjejo njegovo ledino na vse strani; šest poštnih črt ladijam parnicam pelje čez ožino v Gibraltarji, osem črt zapušča morje pri Port Sajdu, vsa večja pristanišča prav živo in redno med sabo občujejo.

Tukaj so najprej poskušali položiti žico za brzojav na dno morja; danes pa prepreza žica (Kabel), ki veže Evropo in Avstralijo, to morje kakor je dolgo, žice so iz Marselj v Algier, iz Laškega čez Sicilijo in Malto v Tunis, iz Trsta v Aleksandrijo; na zahod pelje ta v Tripolis in čez Kandijo v Grško in Malo Azijo; Ciper je zvezan s Sirijo, Konstantinopel z Odeso; ravno zdaj so odprli črto iz Trsta v Kerf; krajše črte v večem številu vežejo važne kraje med sabo, ter oživljajo kraje nekdanj cvetoče, ki pa so propali pod turškim gospodarstvom. Tako vidimo, da se oči svetá zopet bolj obračajo na kraje ob tem morji, in morda še utegnemo dočakati, ko pojde indijska pošta čez Solun ob Egejskem morji in dalje po kopnem v evropske glavne kraje, vsaj bi to bila najbližnja črta. Avstrijski patriotje pa želimo, da bi Avstrija utrdila in razširila svojo pozicijo na Balkanskem poluotoku, da ne bomo le od daleč gledali, kako cvetè kupčija in promet po drugih krajih, marveč da se bode Avstrija, ki leži v Evropi med zapadom in vzhodom, pri svetovni kupčiji živo udeleževala.

## D o p i s i.

**Iz Koperskega okraja.** Več čč. gg. društvenikov in drugih želé, naj se pravila »Slovenskega učiteljskega društva za Koperski okraj« v kakem slovenskem šolskem listu natisnejo. Predsedništvo omenjenega društva rado vstreza tej želji, ter objavi ta pravila v cenj. »Učit. Tovarišu«, kakor sledé:

### I. Namen društva.

- §. 1. Namen društva je: a) vzajemno vsestransko pedagogično in didaktično izobraževanje učiteljev in učiteljic v korist ljudske šole in vzgoje mladine; b) podpiranje vrlih učencev izstopivših iz ljudske šole; c) potezanje za blagor in blagostenje učiteljev in učiteljic.

### II. Sredstva tej nameri so:

- §. 2. a) večkratno zborovanje društvenikov, v katerem se predavajo pedagogične in sploh v delokrog učiteljskega stanú spadajoče znanstvene reči; b) peticije in resolucije na dotične